

Příběh ze Vsetína

Současnost

„(V) červnu 2016 bylo zahájeno trestní řízení pro podezření ze spáchání trestných činů ublížení na zdraví a výtržnictví. V červenci 2016 byl tehdy sedmnáctiletý stěžovatel zadržen jako jeden z podezřelých v této trestní věci. Dne 9. července 2016 byl stěžovatel poučen o tom, že musí mít obhájce z důvodu nutné obhajoby. Pokud si svého obhájce nezvolí nebo mu ho nezvolí ... zákonný zástupce nebo příbuzný, bude mu obhájce ustanoven. .... Podle záznamu policie si stěžovatel obhájce nezvolil a vzdal se lhůty na jeho zvolení. Téhož dne byla o trestním řízení vyrozuměna matka stěžovatele a rovněž byla poučena o možnosti zvolit svému synovi obhájce.... Okresní soud v Ostravě ještě tentýž den stěžovateli ustanovil obhájce .... V trestním spise je... založena plná moc zvolené zástupkyně stěžovatele, kterou jeho matka podepsala v prosinci 2016. Zástupkyně stěžovatele uvádí, že rodinu stěžovatele zná od roku 2006, kdy byla ... přemístěna ze V(setína) do V(indavy). Stěžovatele začala obhajovat na základě žádosti jeho matky. V té době byl stěžovatel v péči výchovného ústavu v D(ěčíně). Matka stěžovatele neuměla číst ani psát a nebyla schopna se orientovat v úředních záležitostech. Zástupkyně stěžovatele ... požádala o rozhodnutí, že stěžovatel má nárok na bezplatnou obhajobu ....

Zástupkyně stěžovatele upozornila ....., že stěžovatel se fakticky nezdržuje ve svém trvalém bydlišti ve V(indavě), ale ve Z(líně) u své sestry. Ve V(indavě) již nežije ani rodina stěžovatele a dům je ve vlastnictví obce. Tyto informace potvrdila soudu i policie. ... Na jaře 2018 zesnula matka stěžovatele, krátce předtím i jeho otec. V červnu 2018 zjistil odbor sociálních věcí Statutárního města Z(lín), že se stěžovatel již nezdržuje u sestry. Okresní soud v Ostravě dne 12. října 2018 zaslal stěžovateli do místa bydliště jeho babičky výzvu k osvědčení majetkových poměrů a další písemnosti. Výzvu na uvedené adrese nikdo nevyzvedl a zástupkyni stěžovatele nebyla doručena. Koncem listopadu potvrdil vedoucí obvodního oddělení policie V(indava), že se písemnost nepovedlo na uvedené adrese doručit. Babička stěžovatele sdělila, že svého vnuka neviděla déle než dva měsíce a neví, kde se zdržuje.

V prosinci 2018 ... zástupkyně stěžovatele uvedla, že stěžovateli v průběhu posledního roku zemřeli oba rodiče a stěžovatel se ocitl v situaci, kdy nemá žádný domov; trestnímu stíhání se však nevyhýbá. Podle jejích informací stěžovatel odjel do Anglie za bratrem, kterému zemřela manželka, pomoci mu s dětmi. Dne 17. prosince 2018 zástupkyně stěžovatele uvedla, že se pokusila se stěžovatelem zkontaktovat prostřednictvím jeho sestry, ale zatím neúspěšně. ...V lednu 2019 bylo po stěžovateli vyhlášeno pátrání. ...Poté je v soudním spise založeno vyjádření obžalovaného stěžovatele z listopadu 2019 během vazebního zasedání. Sdělil, že byl pomoci v Anglii svému bratrovi s dětmi a do České republiky se vrátil před dvěma měsíci. Bydlel ve Z(líně), u své sestry, a poté si našel práci s ubytováním. V době zadržení pracoval zhruba týden na dálnici jako montážní dělník, do té doby jej živila sestra. Stěžovatel uvedl: "Já jsem zapomněl, že tady je ještě další řízení, které se týká mých problémů v diagnostickém ústavu, ale slibuji, že už budu v kontaktu s mou advokátkou, aby ta řízení mohla proběhnout. Je možné, že je proti mně vedeno řízení u [okresního soudu] Jeseník, já nevím, už jsem tam moc dlouho nebyl. Je možné, že teď je proti mně vedeno řízení ve Z(líně), to by mělo být ještě na PČR. Nevím úplně přesně, co to je za problém, který řeší." Stěžovatel rovněž požádal o bezplatnou obhajobu .... Téhož dne byl stěžovatel vzat do vazby. Dne 6. prosince 2019 byla stěžovateli do

vazby doručena výzva k osvědčení jeho majetkových poměrů ve lhůtě čtrnácti dnů. Jeho zástupkyni tato výzva zaslána nebyla.

Dne 16. prosince 2019 zástupkyně opětovně podala jménem stěžovatele žádost o přiznání bezplatné obhajoby, přičemž uvedla, že stěžovatel "byl vzat do vazby, kde se nachází doposud. (...) nepobírá žádný důchod ani dávky státní sociální podpory (...) čestně prohlašuje, že nevlastní žádný nemovitý ani movitý majetek.". Ke stěžovatelovým rodinným poměrům zástupkyně upřesnila, že otec stěžovatele zemřel 24. 12. 2017, matka 27. 4. 2018. Stěžovatel byl v lednu 2017 propuštěn z ústavní výchovy, poté se střídavě zdržoval u sestry nebo babičky a od listopadu 2018 u bratra v Anglii, kde mu asi rok pomáhal s dětmi. Stěžovatel se svými sourozenci ani s jinými osobami nežije ve společné domácnosti. Po návratu do České republiky mu jeho sestra přispěla na stravu, bydlet měl na ubytovně, kterou měl platit zaměstnavatel. ...

... (R)ozhodnutím ze dne 8. ledna 2020 okresní soud zamítl návrh stěžovatele jako obžalovaného o přiznání nároku na obhajobu bezplatnou či za sníženou odměnu. Shledal, že "je sice možné, že majetková situace obžalovaného je pod běžně uznávanou hranicí společenského standardu", avšak je třeba zohlednit potencialitu příjmů a přístup stěžovatele k řádnému obstarávání dostatečného příjmu. V minulosti si stěžovatel byl schopen zajišťovat svou obživu brigádně a v roce 2019 byl zaměstnancem. Momentální nedostatek finančních prostředků přitom automaticky neznamená přiznání nároku na bezplatnou obhajobu. .... Samotný fakt, že stěžovatel je nemajetný, neznamená automatické zproštění povinností k plnění finančních závazků, neboť rozhodné jsou jeho výdělkové schopnosti a možnosti a v daném případě nebylo zjištěno nic, co by mu bránilo vykonávat práci odpovídající jeho schopnostem a kvalifikaci. Ani v tomto případě stěžovateli zdravotní stav nebrání vlastní práci získávat finanční prostředky, z nichž by mohl náklady obhajoby hradit či případně ... splácat.

Proti rozhodnutí okresního soudu podal stěžovatel stížnost, kterou krajský soud ... rozhodnutím ze dne 10. března 2020 zamítl. ... Podle krajského soudu sice stěžovatel "má poněkud omezené možnosti tím, že je v současné době ve výkonu vazby, nicméně mu byl ustanoven obhájce, který ... ani s návrhem, ani později žádné relevantní podklady soudu nepředložil". Stěžovatel podle krajského soudu nedoložil svou nemajetnost ani svůj případný trvale nepříznivý zdravotní stav, jenž by mu bránil po propuštění na svobodu vykonávat výdělečnou činnost.... Rozhodná je však celková ekonomická situace obviněného, přičemž u osob práce a výdělku schopných nedostatek pohotových finančních prostředků sám o sobě důvodem pro poskytnutí bezplatné obhajoby není.". Soudní praxi, která nepřiznává nárok na bezplatnou obhajobu osobám, u nichž je značná pravděpodobnost jejich budoucí solventnosti, ... "nelze označit za protiústavní, naopak taková praxe je naplněním obecné právní maximy, že každý odpovídá za splnění svých závazků, a to i do budoucna. Tato zásada má navíc silný hodnotový aspekt u pachatelů trestné činnosti, neboť je důležitou součástí při procesu přijímání odpovědnosti za spáchaný trestný čin a nápravu jeho důsledků.". ...

Rozsudkem Okresního soudu v Ostravě jako soudu pro mládež č. j. 73 Tm 38/2017-684 ze dne 24. 1. 2020 byl stěžovatel uznán vinným proviněními těžké újmy na zdraví, výtržnictví a loupeže a odsouzen k souhrnnému trestnímu opatření odnětí svobody v délce 20 měsíců. K odvolání stěžovatele Krajský soud v Ostravě jako soud pro mládež rozsudkem č. j. 4 Tmo 13/2020-787 ze dne 6. 4. 2020 zrušil rozsudek okresního soudu ve výroku o trestním opatření a stěžovatele nově odsoudil k souhrnnému trestnímu opatření odnětí svobody v trvání jednoho roku a osmi měsíců nepodmíněně; dále rozhodl, že jinak zůstává napadený rozsudek nezměněn.

Minulost

Pro komplexní představu o stěžovatelově případu a situaci považuje Ústavní soud za důležité na tomto místě doplnit další informace, které vypovídají o poměrech, z nichž stěžovatel pocházel, a o jeho zázemí .... Situaci romských obyvatel vystěhovaných ze V(setína) a tím, jaké dopady měly tyto kroky ... na vystěhované rodiny, se zabýval veřejný ochránce práv (dále jen "VOP") .... Vystěhování ze V(setína) na Jesenicko předcházelo uzavření smluv o půjčce mezi V(setínskou) správní a investiční příspěvkovou organizací jako věřitelem a romskými rodinami jako dlužníky. Rodiny uváděly, že jim bylo vyhrožováno odnětím dětí a tím, že zůstanou na ulici, nepřistoupí-li na přestěhování. Před přestěhováním měly rodiny možnost vidět pouze fotografie objektů, nicméně vypovídací hodnota fotografií patrně nebyla vysoká, jak se ukázalo i v případě rodiny stěžovatele. Děti zpravidla navštěvovaly zvláštní školu. Závěrečné stanovisko popisuje i okolnosti vystěhování: "Některé romské rodiny byly vystěhovány mimo území města V(setín) v pátek dne 13. 10. 2006 do obcí (...) V(indava) (...). Město V(setín) vypravilo autobus s lidmi, které doprovázela terénní sociální pracovnice Městského úřadu V(setín) a pracovník realitní kanceláře. (...) Děti byly již odhlášeny ze školy ve V(setína) Podle sdělení Zvláštní školy ve V(setíně) děti, které tuto školu navštěvovaly, odhlásili jejich rodinní příslušníci.". Stav objektu, kam byla rodina stěžovatele přestěhována, je popsán takto: "U objektu (...) v obci V(indava), okres J(eseník), je v havarijním stavu kanalizace, hnilobou silně napadená trámová konstrukce střechy, elektroinstalace i vodoinstalace neopravitelná.". VOP tak nakonec konstatoval, že pokud byl "důvodem pro vystěhování osob z pavlačového domu (...) nevyhovující stavebně-technický stav tohoto domu, případně obava o zdraví a životy jeho obyvatel, pak přestěhováním do nevyhovujících objektů na Jesenicko (...) tento problém vyřešen nebyl, naopak dále přetrvává.

Pro vystěhované rodiny znamenal tento postup uvedení do obdobné situace, pouze na jiném místě než ve V(setíně) (...)."Podle závěrečného stanoviska jsou stavby na Jesenicku "ve stavu potřeby akutní nákladné rekonstrukce, na niž velmi pravděpodobně vystěhované rodiny nebudou mít dostatek finančních prostředků". Podle VOP "právě kvalita bytových podmínek hraje velkou roli při celkovém zajištění výchovného prostředí nezletilých dětí a může představovat při zavedené praxi orgánů sociálně-právní ochrany dětí např. i důvod k podání návrhu na jejich odnětí z rodiny. K získání potřebných finančních prostředků by tyto rodiny potřebovaly další půjčky, které by ovšem jen více zhoršily jejich finanční situaci, neboť na samotné zakoupení těchto objektů se musely zadlužit." "Ve všech případech šlo o rodiny sociálně slabé, kterým má úřad z pohledu sociálně-právní ochrany věnovat zvýšenou pozornost", nicméně orgán sociálně-právní ochrany dětí "věnoval svou pozornost jen malému počtu rodin, a to rodinám, kde aktuálně bylo orgány činnými v trestním řízení vedeno nebo právě proběhlo přípravné trestní řízení" pro podezření ze spáchání trestného činu některého z dětí v rodině. Minimální pozornost byla věnována rodinám s jinými problémy, "bez reakce zůstávala např. upozornění školy na počínající výchovné problémy". Z pohledu prevence byl orgán sociálně-právní ochrany dětí téměř nečinný. ... "špatná finanční situace rodině neumožňovala opravy, resp. rekonstrukci domu bez opory širší rodiny. Byly i zhoršené možnosti vyřizování běžných záležitostí, takže v září 2008 bylo 5 nezletilých dětí [z rodiny stěžovatele] odebráno z rodiny a umístěno v ústavu předběžným opatřením soudu, následně byly děti umístěny do dětského domova."

V roce 2006 bylo ze V(setína). vystěhováno několik romských rodin do různých vesnic na severní Moravě, mimo jiné na Jesenicko; to byl i případ rodiny stěžovatele, která byla v době, kdy stěžovateli bylo šest let, vystěhována do V(indavy). u polských hranic. Krátce po přestěhování otec opustil rodinu a matka zůstala sama se sedmi dětmi v přiděleném domě ve velmi špatných hygienických podmínkách bez funkčního sociálního zařízení. Po přestěhování se matka stěžovatele obávala, aby jí vzhledem k takovým podmínkám děti nebyly odebrány. Z informací orgánu sociálně-právní ochrany dětí města J(eseník). (dále jen "OSPOD J.") založených v trestním spise stěžovatele taktéž vyplývá, že stěžovatel byl ve svých devíti letech v roce 2008 předán do dětského domova v J. Matce byla rodičovská zodpovědnost obnovena v roce 2012. V roce 2014 matka s dětmi odcestovala do Velké Británie, po jejich návratu soud stanovil dohled nad dětmi. Otec se na výchově dětí nepodílel a matce na děti ani nijak nepřispíval. Podle OSPOD J(eseník) přetrvávaly problémy s vedením domácnosti, hospodařením a absencí dětí ve škole. V březnu 2016, po krátkém přestěhování se na ubytovnu v O(stravě). a následném návratu, se matka ocitla zcela bez finančních prostředků, neboť dávky pomoci v hmotné nouzi byly přeměrovány do O(stravy). Doma měla pro rodinu stravu jen na okamžitou spotřebu. Místním úřadům se nepovedlo zprostředkovat urychlené vyplacení dávek pomoci v hmotné nouzi. Soud koncem března 2016 opět nařídil ústavní výchovu dětí a sourozence rozdělil mezi dvě různá zařízení.

Zástupkyně stěžovatele uvádí, že úřady tehdy neposkytly rodině pomoc, aby špatnou finanční situaci překonala. Před nařízením druhé ústavní výchovy stěžovatel dlouhodobě pobýval u své zletilé sestry ve Z(líně), byt krátce žil i s matkou v O(stravě) a poté ve V(indavě). Po nařízení ústavní výchovy byl stěžovatel s ohledem na své úteký z dětského domova (často se vrátil téhož nebo následujícího dne) v srpnu 2016 přemístěn do výchovného ústavu v D(ěčíně). Podle záznamu ředitele tohoto ústavu, založeného v trestním spise, mluvil stěžovatel při nástupu o tom, že je těžké žít na ulici a starat se o sebe, takže si na čas chtěl "dopřát péči instituce". V té době byl stěžovatel v prvním ročníku střední školy, kde dokázal dosahovat dobrých výsledků; od října 2016 byl však podle vyjádření ředitele ústavu opět na útěku. Z trestního spisu rovněž vyplývá, že v dobách svých útěků z dětského domova a výchovného ústavu si stěžovatel příležitostně brigádami vydělával na jídlo. Zástupkyně stěžovatele uvedla, že nepovažuje zprávy OSPOD J(eseník) za přesné.

Posouzení Ústavním soudem

Ústavně zaručené právo na obhajobu, jehož součástí je i právo na obhajobu bezplatnou či za sníženou odměnu, je spolu s presumpcí nevinou základní podmínkou spravedlivého procesu, v němž má být zjištěna vina... Obhajoba přispívá k rovnému postavení obou stran v soudním řízení tím, že pomáhá obviněnému porozumět, co se právě děje a co se od něj očekává, a to z pohledu porozumění odbornému jazyku, ale také situačnímu kontextu řízení.... Přístup k advokátu přispívá k rovnosti zbraní mezi vyšetřujícími a stíhajícími státními orgány a obviněným a je důležitou protiváhou ke zranitelnosti zadržených podezřelých; jejich zranitelnost přitom prohlubuje i složitost právní úpravy trestního procesu. Právo na obhajobu je subjektivním právem. Jeho respektování má však přímý vliv na naplnění objektivní hodnoty spočívající ve zjištění a spravedlivém potrestání osoby, která ve společensky škodlivých případech páchá trestné činy, a tím ohrožuje integritu společnosti v právním státě žijící a na něj se spoléhající. Vzhledem k nutnosti zajistit základní práva a svobody všem osobám bez rozdílu

majetku musí být právo na obhajobu zajištěno všem, tedy stejně osobám majetným i nemajetným .... Podle Listiny zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc .... "[o]svědčil-li obviněný, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce, že má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu. Vyplývá-li ze shromážděných důkazů, že obviněný nemá dostatek prostředků na náhradu nákladů obhajoby, může, je-li to třeba k ochraně práv obviněného, rozhodnout předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce o nároku na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu i bez návrhu obviněného."

Stěžovatel byl v době zahájení trestního řízení i svého trestního stíhání nezletilý, vztahovala se tedy na něj také Úmluva o právech dítěte .... Každé dítě zbavené svobody má právo okamžitého přístupu k právní nebo jiné odpovídající pomoci, jakož i právo odvolávat se k soudu nebo jinému pravomocnému, nezávislému a nestrannému orgánu proti rozhodnutí o odnětí svobody a v každém takovém případě na přijetí neodkladného rozhodnutí. Obviněné, obžalované či dítě uznané vinným z porušení trestního práva má dále právo na "takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, které znovu posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na věk dítěte, napomáhá znovuzачlenění a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti" .... Státy mají proto zajistit určité minimální záruky v trestním řízení, mimo jiné aby každé obviněné či obžalované dítě bylo "okamžitě a přímo, v nutných případech prostřednictvím svých rodičů nebo zákonného zástupce, informováno o obviněních proti němu vznášených, a [mělo] při přípravě a při uplatnění své obhajoby právní nebo jinou potřebnou pomoc" ..... Je-li vedeno trestní řízení proti mladistvému, je to vždy důvodem tzv. nutné obhajoby; mladistvý tedy musí mít obhájce, a to od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže nebo provedeny úkony podle trestního řádu .... V této situaci musí mít mladistvý obhájce až do dovršení osmnácti let věku ....., považuje-li to soud a v přípravném řízení státní zástupce za vhodné s přihlédnutím k dosaženému stupni rozumové a mravní vyspělosti mladistvého a okolnostem případu....

V nyní posuzovaném případě je důležité, že stěžovatel byl v době zahájení trestního řízení i trestního stíhání nezletilý, pocházel z nuzných poměrů, mnoho let žil v ústavní výchově, oba rodiče mu zemřeli a je příslušníkem marginalizované etnické skupiny Romů, konkrétně skupiny Romů vystěhovaných v minulosti ze V(setina) Dosáhl pouze základního vzdělání. Právě osoby žijící v chudobě se potýkají se značnými překážkami v přístupu ke spravedlnosti, například protože nemají finanční prostředky na právní pomoc, poplatky a další náklady. Dalším důvodem je jejich horší přístup k informacím vyplývající z nerovnosti a strukturální diskriminace těch nejchudších a těch, co jsou vytlačeni na okraj společnosti. Mnohdy jsou záruky spravedlivého procesu odepírány dětem, obzvláště těm z nejvíce marginalizovaných vrstev obyvatelstva, ačkoliv právě ony mají nárok na poskytnutí těchto záruk ve stejné míře jako dospělí a zároveň mají právo na dodatečnou ochranu, je-li potřebná.

Ústavní soud již několikrát zrušil rozhodnutí soudů, jež pro přiznání bezplatné obhajoby stanovila podmínky, které nemají oporu ani v zákoně, ani v judikatuře, a to podmínky týkající se nikoli zjištěného současného stavu, ale vztahující se k budoucnosti, které toliko mohou, ale také vůbec nemusejí v budoucnu nastat. Soudy jsou při rozhodování o tom, zda obviněný má dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, povinny vycházet ze stavu v době rozhodování. Založí-li obecné soudy svůj závěr o tom, že neposkytnou obviněnému bezplatnou pomoc obhájce, na hypotetických příjmech, které by obviněný někdy v blíže neurčené

budoucnosti mohl získat, poruší tím právo obviněného na bezplatnou pomoc obhájce ... a v důsledku toho též omezí jeho právo na soudní ochranu a na spravedlivý proces ..... Takovýto postup soudů zasahuje do samotné podstaty práva na bezplatnou pomoc obhájce, neboť obviněný potřebuje efektivní obhajobu právě v době, kdy probíhá trestní řízení, nikoli někdy v budoucnu. Stát navíc nemůže náklady na realizaci práva nemajetného obviněného na pomoc obhájce přenášet na tohoto obhájce, který z dobré vůle s převzetím obhajoby souhlasil.

Obecné soudy relevantně nezohlednily aktuální situaci stěžovatele a jeho poměry, ale vyšly z toho, že je zdravý a není objektivní překážka, která by mu v budoucnu měla bránit v získávání finančních prostředků. Obecné soudy se tedy plně spokojily s poukazem na hypotetickou situaci stěžovatele v budoucnosti, kdy si snad bude moci vydělat na zaplacení nákladů na obhajobu. Takový hypotetický předpoklad a jeho posouzení však nemají oporu v relevantní právní úpravě .... Závěry obecných soudů naopak nepřipustně zužují právo na bezplatnou pomoc obhájce, neboť předpokládají, že právo na poskytnutí bezplatné obhajoby mají zejména osoby, které z důvodu svého zdravotního stavu nemohou vykonávat práci, aniž taková podmínka vyplývá z Listiny či i relevantní zákonné úpravy. Napadená rozhodnutí obecných soudů tedy v projednávaném případě nelze hodnotit jinak než jako protiústavní.

Ústavní soud zdůrazňuje, že z výše popsaných okolností ... zřetelně vyplývá životní příběh stěžovatele. Ten žil se svou rodinou původně v nuzných podmínkách ve V(setína), posléze byla celá rodina, spolu s dalšími romskými rodinami, skupinově vystěhována do odlehlé lokality, čímž ztratila oporu v širší rodině. I v novém místě byli stěžovatel s rodinou nuceni bydlet ve velmi nevhodných podmínkách. Rodina se navíc následně rozpadla, neboť otec opustil domácnost a matka zůstala sama se šesti dětmi. Stěžovatel pak ve svých devíti letech byl matce společně s dalšími sourozenci odebrán, a to zejména z důvodu špatných materiálních podmínek a nevhodného bydlení, a byl umístěn do dětského domova. Do své rodiny byl navrácen až po čtyřech letech pobytu v dětském domově. Rodina se nikdy ve V(indavě) nezabydlela, a proto se stěžovatelova matka pokusila vrátit k širší rodině; při těchto přesunech však přišla o sociální dávky, takže děti, včetně stěžovatele, byly znovu odebrány z rodinného prostředí a umístěny do dětského domova.

Trestní řízení vůči stěžovateli i jeho trestní stíhání byly zahájeny v roce 2016, v době, kdy byl stěžovatel znovu v ústavní péči. V témže roce na podzim zároveň zanechal studia na střední škole; stěžovatel je tak osobou se základním vzděláním. V průběhu trestního stíhání, nedlouho poté, co stěžovatel nabyl zletilosti, mu zemřeli postupně oba rodiče. Neobyvatelný domek ve V(indavě), kde se stěžovatel zdržoval ještě před nařízením ústavní výchovy, vlastní obec. Jediné zázemí, které stěžovatel měl, jak plyne ze spisového materiálu, bylo ubytování u sestry, která ho krátce po jeho návratu z Anglie v roce 2019 živila; ta však má vyživovací povinnost ke svým dětem. Přestože obecné soudy v napadených rozhodnutích poukazyvaly na stěžovatelovy dosavadní pracovní zkušenosti; nelze přehlédnout, že jimi zmiňovanými brigádami si stěžovatel občas přivydělával na jídlo v době svých útěků z dětského domova či výchovného ústavu, kdy jinak bydlel na ulici, tedy ještě v době své nezletilosti. Před svým zadržením pak skutečně byl zaměstnán, jednalo se však o jeho první zaměstnání, které trvalo týden (než došlo k zadržení stěžovatele). Zaměstnavatel měl stěžovateli poskytnout další ubytování, avšak k tomu již nedošlo. Ani stěžovatelovy předchozí brigády, ani jeho týdenní zaměstnání zcela jistě nejsou typem příjmu, který by mu zajistil možnost hradit náklady na advokáta. Lze stěží odhadovat, jestli ony brigády stěžovateli vůbec dříve umožnily zaopatřit si další nutné životní potřeby krom stravy, například bydlení. Rovněž při zaměstnání po dobu

jednoho týdne krátce před zadržením a vzetím do vazby nebyl stěžovatel schopen sám nést vlastní náklady na nutnou výživu; ubytování za něj sice měl platit zaměstnavatel, avšak jídlo mu obstarávala jeho sestra. Odhlédnuto od shora uvedených závěrů kritizujících obecné soudy pro jejich hypotetické úvahy, i jen potenciální výše příjmu stěžovatele, který pochází ze segregované a marginalizované skupiny, podstatnou část dětství strávil v ústavní péči a dosáhl pouze základního vzdělání, zřejmě nebude postačovat na to, aby mohl v dlouhodobém horizontu dostát svým závazkům a uhradit veškeré náklady obhajoby.

Zatímco okresní soud své rozhodnutí založil pouze na potencialitě příjmů a přístupu stěžovatele k obstarání dostatečného příjmu, krajský soud dodal, že stěžovatel ani ničím nedoložil svou nemajetnost (ani případný trvale nepříznivý zdravotní stav, který by mu bránil po propuštění vykonávat výdělečnou činnost). Veškeré indicie ve spisovém materiálu však ... vedou k tomu, že stěžovatele je třeba považovat za nemajetného. .. (S)těžovatel nemusí prokázat nedostatek prostředků nade vší pochyby, ale postačí, že neexistují téměř žádné indicie o tom, že by nezbytné prostředky mohl mít .... Právní úpravu ... trestního řádu, podle níž obviněný před rozhodnutím o tom, že má nárok na obhajobu bezplatnou či za sníženou odměnu, musí osvědčit, že nemá dostatek prostředků na úhradu nákladů obhajoby, je potřeba .... vykládat tak, že není potřeba prokázat nemajetnost nade vší pochyby, ale postačuje, pokud ze všech indicií předložených obviněným a zahrnutých ve spise plyne, že obviněný je nemajetný.

V projednávaném případě stěžovatel poprvé požádal o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu v lednu 2017 poté, co se jeho obhajoby chopila jeho aktuální zástupkyně (a též obhájkyně). První výzva k osvědčení majetkových poměrů pak byla stěžovateli zaslána na podzim 2018, téměř dva roky po zahájení trestního stíhání, a ... nebyla stěžovateli nikdy doručena. Druhou takovou výzvu obdržel stěžovatel osobně v prosinci 2019 po svém vzetí do vazby, ani tato výzva - stejně jako ta předchozí - však nebyla zaslána jeho zástupkyni. Je pravdou, že stěžovatel nedoložil žádné úřední dokumenty, které by jeho nemajetnost dokládaly. V době, kdy o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu žádal poprvé, byl na samém prahu zletilosti a dosud umístěn ve výchovném ústavu; podruhé o něj požádal osobně během vazebního zasedání a výzva k osvědčení jeho majetkových poměrů mu pak byla doručena do vazby. Stěžovatel je však osobou se základním vzděláním a při podávání obou návrhů byl velmi mlád a lze předpokládat, že pro něj bez pomoci zástupkyně bylo obstarání jakýchkoli úředních potvrzení o jeho majetku či příjmech, nadto v době kolem Vánoc (ve druhém případě), téměř nemožné. Nadto v trestním spise jsou založena vyjádření OSPOD J(eseník) a ředitele výchovného ústavu v D(ěčíně), která popisují zázemí stěžovatele a mimo jiné i to, že v srpnu 2016, kdy byl chovancem výchovného ústavu, mluvil o stěžovateli tom, jak je těžké "žít na ulici a starat se o sebe". Zástupkyně stěžovatele dále zaslala již v roce 2017 soudu informaci, že dům ve V(indavě), kde původně stěžovatel bydlel s rodinou, je již ve vlastnictví obce. Doplnila též informace o tom, že stěžovatel nepobírá žádný důchod ani dávky státní sociální podpory, nevlastní žádný nemovitý ani movitý majetek, jeho oba rodiče zemřeli, stěžovatel se po propuštění z ústavní výchovy střídavě zdržoval u své sestry, babičky a bratra, po návratu z Anglie do České republiky mu přispívala na stravu sestra a poté měl bydlet na ubytovně, kterou měl platit zaměstnavatel.

Z popisu tehdejší situace stěžovatele je patrné, že když nepobýval v zařízení ústavní péče, byl buď na ulici, anebo u své rodiny, tedy, že mu nutnou výživu poskytoval převážně někdo jiný. Později byl stěžovatel schopen se nechat zaměstnat - vzhledem k ukončenému základnímu vzdělání - jako montážní dělník na dálnici, kterému ubytování poskytuje zaměstnavatel. Jde o druh práce, který sotva stačí na obživu jedince, a rozhodně mu neumožňuje hradit náklady na

advokáta ve výši několik desítek tisíc. Ze všech indicií plynoucích ze spisového materiálu je zřejmé, že se stěžovatel zatím nikdy ve svém životě neocitl v situaci, kdy by byl schopen si nutnou výživu a živobytí obstarat zcela sám, natož pak si vydělávat finanční prostředky navíc, z nichž by bylo možno hradit náklady obhajoby. Jde o osobu, s níž bylo trestní řízení vedeno jako s mladistvým, která pochází z marginalizované skupiny, velkou část svého dospívání strávila v ústavní péči, na prahu zletilosti zůstala bez rodičů, ubytování a jiného zázemí, ukončila jen základní vzdělání, příležitostně užívá pervitin a patrně jí bude uloženo uhradit státu přinejmenším náklady na ustanoveného obhájce, který stěžovatele zastupoval na začátku trestního řízení. Uvedené údaje, jež plynou ze spisového materiálu, jež byl obecným soudům znám, jsou dostatečnými indiciemi pro závěr, že stěžovatel je nemajetný...Případ stěžovatele je rovněž potřeba vnímat tím pohledem, že v době zahájení trestního stíhání se jednalo o dítě, které by podle Výboru pro práva dítěte mělo mít zajištěno bezplatné právní zastoupení v trestním řízení za všech okolností .... a to tím spíš, že se jednalo o dítě pocházející z marginalizované etnické skupiny, které vyrůstalo v chudobě. Při rozhodování o nároku na bezplatnou právní pomoc nelze odhlédnout od toho, že ti, co žijí v chudobě, často nemají příležitost získat nástroje a základní právní znalosti, aby si uměli poradit se soudním systémem, a to obzvláště v případech, že od raného věku byli vystaveni rovněž diskriminaci v přístupu ke vzdělání, například kvůli své etnicitě, pohlaví či postižení.